

CZU 343.255:342.7
DOI 10.5281/zenodo.4543358

TORTURA, DREPTURILE OMULUI ȘI SIGURANȚA PERSOANEI

Ivan CREȚU

Doctorand, Școala Doctorală în Științe sociale, Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: ioncretu88@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-7577-9456>

Prezentul articol schițează câteva concluzii referitoare la tortură și la tratamentele inumane și analizează reformele îndeplinite până astăzi în Republica Moldova, bazându-se pe rezultatele Comitetului pentru drepturile civile și politice și altor instituții împuternicite cu atribuții în domeniu, precum pe interviurile acestora cu experți locali ce activează în domeniul apărării drepturilor omului și în sistemul judiciar. La fel, a fost oglindită situația în domeniul respectării dreptului la un proces echitabil, ceea ce demonstrează că, în Republica Moldova nu au fost atestate progrese esențiale care să contribuie la realizarea în mod eficient a acestui drept. Concomitent, în lucrare s-a făcut referință la stagnarea procesului de elaborare a unui cadru legal de combatere a unor fenomene, cum ar fi crimele de ură, că există situații în care unele mecanisme care ar trebui să asigure realizarea acestui drept fundamental nu sunt aplicate corespunzător și din această cauză sunt înregistrate încălcări ale dreptului fundamental în cauză. Totodată, starea de lucruri în domeniul justiției rămâne o problemă esențială, fapt despre care Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) a constatat, în mai multe cauze, violarea, de către Republica Moldova, a articolului 5 din Convenție.

Cuvinte-cheie: arest preventiv, detenție, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), proces echitabil, Convenție, Avocatul Poporului.

TORTURE, HUMAN RIGHTS AND PERSONAL SAFETY

This article draws a number of conclusions relating to torture and ill-treatment, and examines the reforms accomplished in the Republic of Moldova, based on the findings of the Committee on civil and political rights and other bodies vested with powers in the area, as well as on interviews with them to experts working in the field of human rights and the criminal justice system. Likewise, the situation in respect of the right to a fair trial was mirrored, which shows that in the Republic of Moldova there have been no essential progress to contribute to the effective realization of this right. At the same time, the paper was referred to the stagnation of the process of developing a legal framework for the control of certain phenomena, such as hate crimes, that there are circumstances in which some of the mechanisms that would be required to ensure the realization of this fundamental right is not applied properly, and that's why I recorded the violation of the fundamental right in question. At the same time, the state of affairs in the field of justice remains an essential problem, a fact about which the European Court of Human Rights (ECHR) has found the violation of Article 5 of the convention by the Republic of Moldova in several cases.

Keywords: pre-trial detention, detention, European Court of Human Rights (ECHR), fair trial, Convention, ombudsman.

TORTURE, DROITS DE L'HOMME ET SÉCURITÉ PERSONNELLE

Le présent article tire un certain nombre de conclusions relatives à la torture et aux mauvais traitements et examine les réformes accomplies en République de Moldova, sur la base des conclusions du Comité des droits civils et politiques et d'autres organes compétents dans ce domaine, ainsi que des entretiens qu'ils ont eus avec des experts travaillant dans le domaine des droits de l'homme et du système de justice pénale. De même, la situation en ce qui concerne le droit à un procès équitable a été reflétée, ce qui montre qu'en République de Moldova aucun progrès essentiel n'a été accompli pour contribuer à la réalisation effective de ce droit. Dans le même temps, le document a été mentionné la stagnation du processus d'élaboration d'un cadre juridique pour le contrôle de certains phénomènes, tels que les crimes haineux, qu'il existe des circonstances dans lesquelles certains des mécanismes qui seraient nécessaires pour assurer la réalisation de ce droit fondamental ne sont pas appliqués correctement, et c'est pourquoi j'ai enregistré la violation du droit fondamental en question. Dans le même temps, la situation dans le domaine de la justice reste un problème essentiel, un fait sur lequel la Cour Européenne des Droits de l'Homme (CEDH) a constaté la violation de l'Article 5 de la convention par la République de Moldova dans plusieurs cas.

Mots-clés: détention provisoire, détention, Cour Européenne des Droits de l'homme (CEDH), procès équitable, Convention, ombudsman.

ПЫТКИ, ПРАВА ЧЕЛОВЕКА И ЛИЧНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ

В данной статье излагаются некоторые выводы относительно пыток и бесчеловечного обращения и анализируются реформы, проведенные на сегодняшний день в Республике Молдова, на основе результатов Комитета по гражданским и политическим правам и других уполномоченных органов, а также их интервью с местными экспертами, работающих в сфере защиты прав человека и в судебной системе. Аналогичным образом была отражена ситуация в области соблюдения права на справедливое судебное разбирательство, что свидетельствует о том, что в Республике Молдова не было зафиксировано существенного прогресса, способствующего эффективной реализации этого права. Наряду с этим, в документе говорилось о застое в процессе разработки правовой базы для борьбы с такими явлениями, как преступления на почве ненависти, о том, что существуют ситуации, в которых некоторые механизмы, которые должны гарантировать реализацию этого фундаментального права, не применяются должным образом и что в результате имеют место нарушения рассматриваемого основного права. В то же время, состояние дел в сфере правосудия остается ключевым вопросом, и Европейский суд по правам человека (ЕСПЧ) установил нарушение Республикой Молдова статьи 5 Конвенции.

Ключевые слова: предварительное заключение, содержание под стражей, Европейский суд по правам человека (ЕСПЧ), справедливое судебное разбирательство, Конвенция, омбудсмен.

Introducere

Libertatea individuală și siguranța persoanei reprezintă una dintre cele mai sensibile și complexe valori ale ființei umane care, alături de alte drepturi fundamentale, ocupă un rol primordial în cadrul unei societăți democratice. În acest context, Republica Moldova se confruntă cu o problemă foarte gravă cu un impact direct și negativ asupra acestui drept fundamental, această problemă fiind aplicarea excesivă a detenției preventive.

În rezultatul analizei situației privind dreptul fundamental la libertatea și siguranța persoanei, determinăm cu certitudine că, nu pot fi menționate careva schimbări în acest domeniu. În continuare sunt depistate situații în care persoanele sunt reținute mai mult decât prevede termenul legal de 72 de ore, iar datele privind persoanele aflate în arest preventiv denotă o descreștere nesemnificativă a aplicării acestei măsuri. Totodată, nu se observă eforturi din partea statului privind implementarea recomandărilor internaționale referitor la realizarea acestui drept fundamental.

Idei și discuții

Acest drept – libertatea individuală și siguranța persoanei – este reglementat în articolul 9 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, articolul 9 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice, precum și articolul 14 din Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Dreptul fundamental la libertate și siguranța persoanei este prevăzut de articolul 25 din Constituția Republicii Moldova, care prevede că „(1) Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviola-

bile. (2) Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sânt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege. (3) Reținerea nu poate depăși 72 de ore. (4) Arestarea se face în temeiul unui mandat, emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Asupra legalității mandatului se poate depune recurs, în condițiile legii, în instanța judecătorească ierarhic superioară. Termenul arestării poate fi prelungit numai de către judecător sau de către instanța judecătorească, în condițiile legii, cel mult până la 12 luni. (5) Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea - în cel mai scurt termen; motivele reținerii și învinuirea se aduc la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu. (6) Eliberarea celui reținut sau arestat este obligatorie dacă motivele reținerii sau arestării au dispărut.”

Trebuie luate în considerație și Regulile de aplicare a arestului preventiv, condițiile de desfășurare și măsuri de protecție împotriva abuzului, propuse de către Comitetul de Miniștri ai Consiliului European, care sunt specificate în anexa la Recomandarea Rec (2006) 13 cu privire la cercetarea în stare de arest preventiv¹.

Documentul menționat, cu caracter de recomandare, prevede că în ceea ce privește ambele prezumții, cea a nevinovăției și cea a libertății, arestul preventiv al persoanelor bănuite de comiterea infracțiunii trebuie să fie mai degrabă o excepție, decât o normă.

Nu trebuie să existe o obligațiune ca persoanele bănuite de comiterea infracțiunii (sau anumite categorii de astfel de persoane) să fie sub arest pre-

¹ Adoptată de Comitetul de Miniștri la 27 septembrie 2006, la cea de-a 974-a întrunire a prim-miniștrilor.

ventiv. În cazuri separate, arestul preventiv trebuie aplicat doar în cazuri strict necesare și drept o măsură de ultimă instanță și nu trebuie aplicat ca măsură de pedeapsă. Pentru a evita aplicarea inadecvată a arestului preventiv, trebuie să fie accesibilă cea mai largă gamă posibilă de alternative, măsuri mai puțin restrictive ce țin de comportamentul infractorului suspectat.

Astfel, arestarea preventivă trebuie să fie o excepție de la dreptul de libertate și securitate, și să fie aplicată în cazuri, în care sunt prezentate probe certe, însoțite de argumentări, care ar confirma cu certitudine probabilitatea comiterii acțiunilor de către persoanele bănuite.

Arestarea este o măsură excepțională. Ca urmare, arestarea poate fi dispusă numai în anumite cazuri și numai pentru anumite motive, care trebuie arătate în mod concret și convingător în hotărârea organului care o dispune².

Dreptul la libertatea și securitatea persoanei este prevăzut și de Obiectivul de Dezvoltare Durabilă nr. 16: Pace, justiție și instituții puternice. Promovarea unor societăți pașnice și favorabile incluziunii pentru o dezvoltare durabilă, asigurarea accesului la justiție pentru toți și crearea unor instituții eficiente, responsabile și incluzive la toate nivelurile.

Obiectivele includ reducerea tuturor formelor de violență; eradicarea violenței împotriva copiilor și traficului de copii; promovarea statului de drept și a justiției pentru toți; reducerea fluxurilor financiare și de arme ilicite, a corupției și a mitei; dezvoltarea unor instituții eficiente; participarea la luarea deciziilor la toate nivelurile; identitate legală pentru toți.

Referitor la libertatea individuală și siguranța persoanei, Republica Moldova a recepționat unele recomandări din partea organismelor internaționale de protecție a drepturilor omului. Astfel, Comitetul pentru drepturile civile și politice, susține că Statul parte ar trebui să-și adapteze legislația și practica la articolul 9 din Pact, ținând seama de Comentariul general al Comitetului nr. 35 (2014) privind libertatea și siguranța personală, în care Comitetul consideră că 48 de ore în ansamblu reprezintă suficient timp pentru ca persoanele arestate să fie aduse în instanță.

Totodată, Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități îndeamnă statul parte să revizuiască și să abroge prevederile legale care

² Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.3 din 23.02.2016;

legitimează internarea forțată și tratamentul psihiatric non-consensual pe motiv de deficiență; să întreprindă toate măsurile legale și de altă natură necesare pentru a opri privarea de libertate a persoanelor cu dizabilități pe baza unei deficiențe reale sau percepute.

Măsura de arest preventiv continuă să fie o problemă pentru justiția din Republica Moldova. În ultimii ani, mai multe studii au arătat că majoritatea demersurilor pentru prelungirea arestului preventiv nu au anexate probe relevante, cu toate acestea, majoritatea dintre ele sunt acceptate în instanțe.

Problema aresturilor preventive, deși este una veche, a revenit în atenția presei, cât și autorităților competente, cu ocazia unor dosare de rezonanță, printre care și cazul lui Andrei Braguța, care a decedat în luna august 2017, în timp ce se afla în arest preventiv în izolator³.

La 29 august 2017 în spațiul mediatic au apărut informații cu privire la decesul cetățeanului Andrei Braguța, în condiții dubioase, în sistemul penitenciar al Republicii Moldova. Andrei Braguța a fost reținut de poliție pentru violență nepericuloasă față de o persoană cu funcție de răspundere, iar peste 10 zile de detenție a decedat în Penitenciarul nr. 16. Alegațiile de maltratare ale victimei erau susținute de rudele și de avocații acestuia.

Avocatul Poporului s-a sesizat pe marginea acestui caz mediatizat pe larg, calificându-l drept caz de o importanță socială deosebită. Rezultatele investigației din oficiu a cazului de deces în custodia statului a lui A. Braguța au fost expuse într-un raport special.⁴ În rezultatul investigației s-a constatat că din momentul reținerii cetățeanului A. Braguța de către angajații Poliției și până la plasarea acestuia în instituțiile penitenciare au fost încălcate garanțiile minime împotriva relelor tratamente și nu a fost asigurată respectarea demnității umane. Indiferența, neglijența și factorul uman (a angajaților poliției, a personalului medical), șirul de reforme întrerupte, eșecul în comunicarea instituțională între sistemul penal și cel civil, nedocumentarea și neraportarea actelor de tortură, lipsa unor reglementări interne clare cu privire la intervenirea în situații excepționale și de izolare a persoanelor cu dizabilități sau cu tulburări, nerespectarea procedurii de reținere (articolul 167 CPP),

³ <https://www.europalibera.org/a/dreptul-tau-arestul-preventiv/28742204.html>

⁴ <http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raportspecial.pdf>

insuficiența supravegherii, imposibilitatea gestionării crizelor comportamentale, etc. sunt doar câteva elemente subiective ale acestui proces vicios, care a dus la un final tragic – decesul victimei.

Curtea Europeană a constatat violarea articolului 5 din Convenție de către Republica Moldova în cauzele: *Vasilciuc v. R.Moldova*, *Gumeniuc v. R.Moldova*, *Braga v. R.Moldova*, *Ialamov v. R.Moldova*, *Greco v. R.Moldova*.

În aceste cauze Curtea a constatat probleme referitoare la arestarea nejustificată a reclamantului, ceea ce a determinat arestarea într-un alt stat în vederea extrădării în Republica Moldova; arestarea contravențională a reclamantului în temeiul convertirii amenzii contravenționale neplătite printr-o procedură judiciară despre care nici nu a fost informat; detenția în Republica Moldova în baza unei condamnări emise de către așa-numitele „autorități transnistrene”; arestarea reclamantului ca urmare a admiterii de către judecător a demersului de arestare deus cu depășirea termenului procedural prevăzut de lege; acordarea compensațiilor insuficiente pentru detenție abuzivă.

Totodată, la 21 decembrie 2017, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea privind excepția de neconstituționalitate a alineatului (2), articolul 232⁵, și a unor prevederi din alineatul (4), articolului 308⁶ din Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

Curtea a subliniat că, în cazul în care persoana a fost deținută în mod ilegal, inclusiv ca urmare a nerespectării termenului privind depunerea demersului de prelungire a arestului, persoanei trebuie să i se acorde o despăgubire pentru privarea de libertate efectuată în condiții arbitrare.

Avocatul Poporului susține îngrijorările Comisarului European pentru drepturile omului, Nils Muižnieks, în ceea ce privește necesitatea eforturilor suplimentare pentru a spori competența profesională a sistemului judiciar și de a îmbunătăți motivarea deciziilor luate de instanțele judecătorești, inclusiv în cazurile legate de detenție pe arest preventiv.

⁵ Cu excepția termenului prevăzut pentru căile de atac, actul efectuat de procuror se consideră ca deus în termen dacă data la care a fost trecut în registrul de ieșire a actelor se încadrează în termenul cerut de lege pentru efectuarea actului;

⁶ În urma examinării demersului, judecătorul de instrucție adoptă o încheiere motivată privind aplicarea față de învinuit a măsurii arestării preventive ori a arestării la domiciliu sau respinge demersul. În baza încheierii, judecătorul eliberează un mandat de arestare care se înmânează procurorului și învinuitului și care se execută imediat;

Detențiunea persoanelor care urmează a fi trimise în judecată nu trebuie să constituie regulă, dar punerea în libertate poate fi subordonată unor garanții asigurând înfățișarea lor la ședințele de judecată, pentru toate celelalte acte de procedură și, dacă este cazul, pentru executarea hotărârii.

Libertatea personală este o condiție fundamentală de care trebuie să profite fiecare. Privarea ei este susceptibilă de a avea un impact direct și negativ asupra beneficierii de multe alte drepturi, începând cu respectarea vieții private și de familie, continuând cu libertatea de reuniune, asociere și exprimare și până la libertatea de circulație.

În plus, fiecare privare de libertate plasează persoana afectată într-o poziție extrem de vulnerabilă și o expune riscului torturii și tratamentelor inumane sau degradante. Judecătorii trebuie deci întotdeauna să aibă în vedere că, pentru a nu lipsi garantarea libertății de esență, orice detenție trebuie să fie excepțională, justificată în mod obiectiv și să nu depășească strictul necesar.

În anul 2017 au fost evocate multitudinea și complexitatea problemelor cu care încă se mai confruntă statul în contextul asigurării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în locurile de detenție.

Cazul Braguță a readus pe agenda publică incapacitatea sau nedorința fermă a autorităților în eradicarea fenomenului torturii și a impunității. Din momentul reținerii primului de angajații poliției și până la plasarea acestuia în instituțiile penitenciare au fost violate total sau parțial garanțiile minime împotriva reținerii și tratamentelor (normele CPT) și demnitatea umană. Indiferența, neglijența și factorul uman; șirul de reforme inițiate, dar nefinalizate; eșecul de comunicare instituțională, în special între instituțiile sistemului penal și ale celui civil; documentarea și raportarea defectuoasă a actelor de tortură; lipsa unor reglementări interne clare cu privire la intervenirea în situații excepționale și de izolare a persoanelor cu dizabilități sau cu tulburări; nerespectarea procedurii de reținere prevăzute de art. 167 Cod de procedură penală al R. Moldova; insuficiența angajaților responsabili de supravegherea și securitatea reținuților; imposibilitatea gestionării crizelor comportamentale, etc sunt doar câteva elemente subiective ale acestui proces vicios, care a condus la un final tragic – decesul unei persoane aflate în custodia statului.⁷

⁷ Raport special privind rezultatele investigării din oficiu a cazului de deces în custodia statului a cetățeanului Andrei Braguță, <http://ombudsman.md/ro/advanced-page-type/tematice>;

Problemele sistemice, precum și gradul de implicare a autorităților în această speță au fost expuse în repetate rânduri de Avocatul Poporului, organismele internaționale și organizațiile societății civile.

În altă ordine de idei, reformele inițiate nu pot atinge rezultate scontate decât în cazul unei susțineri politice și financiare depline în acest domeniu. Prin urmare, prin analiza situației în domeniul prevenirii torturii, Avocatul Poporului și-a propus să ofere un instrument de lucru util pentru toate autoritățile implicate în procesul continuu de reformă a sistemului penitenciar, poliției și ocrotirii sănătății din perspectiva asigurării respectării demnității umane și a drepturilor persoanelor private de libertate, cât și a angajaților care activează în aceste sisteme.

Prezenta cercetare are ca sursă principală constatările și rezultate obținute în cadrul vizitelor preventive desfășurate în locuri de detenție. Pentru a evidenția anumite aspecte privind sistemul de detenție au fost utilizate rezultatele investigațiilor efectuate de Direcția Investigații și Monitorizare din cadrul OAP, reprezentanțelor teritoriale ale OAP (Bălți, Cahul, Comrat, Varnița), precum și datele cu privire la specificul cererilor remise și restituite de către Direcția Gestionare Cereri din cadrul OAP. Potrivit datelor OAP, din numărul total de cereri parvenite din locurile de detenție, 80 % din ele sunt preluate pentru investigație. În majoritatea cererilor sunt reclamate condițiile rele de detenție. Alte surse de informație constituie notele informative parvenite la OAP prin intermediul sistemului operațional din cadrul Departamentului Instituțiilor Penitenciare, informațiile din mass-media, rapoartele sectorului asociativ, rapoartele autorităților vizate (Departamentul Instituțiilor

Penitenciare, Inspectoratul General de Poliție, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale), precum și constatările organismelor internaționale de domeniu (Comitetul Împotriva Torturii, Subcomitetul pentru prevenirea torturii).

Avocatul Poporului, în activitatea sa de prevenire a torturii, prezintă recomandări autorităților sau persoanei responsabile pentru îmbunătățirea situației persoanelor private de libertate, îmbunătățirea condițiilor de detenție și prevenirea torturii.

Recomandări

- Revizuirea practicii de aplicare a măsurilor alternative arestului preventiv, astfel încât acesta să fie aplicat în calitate de măsură excepțională;
- Sporirea competenței profesionale a sistemului judiciar, pentru a îmbunătăți motivarea deciziilor luate de instanțele judecătorești în cazurile de aplicare a măsurii arestului preventiv.

Bibliografie

1. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.3 din 23.02.2016.
2. Raport special privind rezultatele investigației din oficiu a cazului de deces în custodia statului a cetățeanului Andrei Braguță, <http://ombudsman.md/ro/advanced-page-type/tematice>.
3. Comitetul ONU pentru drepturile civile și politice.
4. Comitetul de Miniștri la 27 septembrie 2006, la cea de-a 974-a întrunire a prim-miniștrilor.
5. <https://www.europalibera.org/a/dreptul-tau-arestul-preventiv/28742204.html>
6. <http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raportspecial.pdf>
7. <https://www.csm.md/files/Hotaririle/2018/11/218-11.pdf>